

Benedek Elek még fel sem volt kelve az ágyából, s ment a postás az örömhírel, hogy szabadalmaztatták a Cimborá folyóiratot. Ekkor úgy érezte magát Benedek Elek, mintha újjá született volna.

Végül megköszönte Elek Apó Nácinak, Ignácnak, az én nagyapámnak, Benedek Szabó Ignácnak, hogy az életit megmentette.

Ennyit tudok, egyebet nem mondhatok. Tudok még részleteket, de még egyszer el kellene olvasni azt a könyvet, s úgy tudná az ember az értelmét kivenni.

Így állott a helyzet.”

Az idősíkok egymásra csúsztatása nemcsak a Cimborá „szabadalmaztatása” esetében érzékelhető, hanem a történet fizikai, természeti keretei is vegyülnek, hiszen Elek Apó székelyudvarhelyi kollégista korában még nem épült fel a kúria, amelynek „hálószobája” ablakán behallatszott volna a pünkösdi harangszó. A történet érdekessége, hogy Benedek Szabó Józsefet „írásbeliző” visszaemlékezőnek tartja nyilván Erdővidék népe. Az is, de a szájhagyomány formálta történeteket jegyzi le. Ezek a „dokumentumai”.

Sylvester Lajos

Kisgyermek temetése Vámosgálfalván

A Dicsőszentmárton mellett, a Kis-Küküllő menti Vámosgálfalván 1982. augusztus 23-án eltemettük a hat és fél éves Bacsó Jancsikát. Az édesapa két fiával együtt a faluval egybeépült Szőkefalva unitárius egyházközségének volt a tagja. Az édesanya a helybeli református egyházközségnek volt a híve.

A kisfiú temetése a halott lakodalmanak kijáró végtisztességgel történt. Unitárius szertartással, a vámosgálfalvi református magyarok szokása szerint.

Ahogy a halálhír a dicsőszentmártoni kórházból – ahol a gyermeket kezelték – megérkezett, a „szószóló” azonnal szolgálatba lépett. Ezt a tisztet a halott korától függően a családfő apai ágon levő első unokatestvére tölti be. Fialat halott esetén a fiatal, idős halott esetén az idős unokatestvér. A szószóló a temetéssel járó összes teendőket irányítja. A családtagokat mentesíti minden ezzel járó gond és fáradtság alól.

Esetünkben a szószóló elment a lelkészhez a halálesetet bejelenteni, a temetés időpontját megbeszélni, a harangoztatásra engedélyt kérni. Ezt, mivel mindkét szülő eleget tett egyházfenntartói kötelezettségének, megkapta. A községházán, a körorvosnál is eljárta a szükséges iratokat beszerezni. Elutazott az édesapa 30 km-re levő munkahelyére, hogy értesítse az illetékes vezetőt és a munkatársakat a halálesetről. A családfő ajánlatára felkérte a „gödörásokat”. Kisgyermek esetén a keresztapák voltak erre hivatottak. Felnőtt halott esetén ezt a teendőt a keresztfiúk végzik. A szószóló jelölte ki a padmalyfaragókat is, valamint a padmalyvivő¹ szekerest. A hozzátartozókkal – a két nagyapával – összeállította a búcsúztatót és azt a beszerzett engedélyekkel együtt, a temetés előtti este a lelkésznek átadta. Az ő kötelessége volt a sírnál, a hantolás után a belső emberek szolgálatáért, a gyülekezet tagjainak megjelenéséért köszönetet mondani. A temetésen résztvevőket a torba hívta. Gondja volt rá, hogy megbízottai oda mindenkit betessékkeljenek. A torba elő- és utóimát mondott. Általában vigyázott a temetés fegyelmezett lefolyására.

A halálhírt a falu népének a harangszó adta tudtul. Ez alkalommal, mivel a halott konfirmáló-koron aluli volt, a nagyharanggal rövid megszakítással kettőt „szaggattak”, majd a kicsivel együtt összehúzták. Ha felnőtt a halott, akkor a férfinak először a nagygal, nőnek a kicsivel 3–3-at szaggattak, s utána mind a kettővel összehúzzák. Naponta háromszor harangoztak: reggel, délben és este naplemente előtt. Amikor a koporsószállító autó a falu végére ért, harangszó fogadta.

¹ *padmaly* = azok a fából előre kifaragott pallódeszkák, amelyeket a koporsó fölé tesznek, hogy a föld ne érintkezzen közvetlenül a koporsóval.

A halálhíre a szomszédok, rokonok az emeletes családi házat a halott kisgyermek fogadására előkészítették. A kapura kitették az egyházi fekete lobogót. Ez jelezte, hol van a halott a faluban. Az emeleten levő nagyszobából a bútorokat kihordták, a tükröt letakarták. A szoba ajtaja fölé kitűzték a bibliai jelmondatot gyászdrapériát. A szoba közepére helyezték ablakajtó, fej-láb irányába a fekete gyásztakarós egyházi ravatalt. Erre került a fehér koporsó, kis halottjával.

A koporsót helyi szokás szerint a főkeresztapa szerezte be, minden járulékával együtt.

A fehér koporsóban a kis halott tiszta fehérbe volt öltöztetve. Fehér nadrág, fehér ing, fehér szetter volt rajta. Lábán fehér zokni, cipő nélkül. Az öltöztetést még a kórházban elvégezték. A halott be volt borítva élő virágcsokrokkal.

A koporsó elhelyezése után a hozzátartozók körülállták, az édesanya és a két nagymama zokogó siratózásba kezdtek. Jajgatva, félig énekelve mondogatták a siralmas szavakat.

A haláleset hírül vétele, illetve a koporsó megérkezése után megkezdődött a halottlátogatás. A rokonok, az ismerősök, a falu egész asszonynepe megindult a halottas ház felé. A közeli rokonok tyúkot, tojást, lisztet; a távolabbiak és az ismerősök csak az utóbbiakat vitték. A halottlátogatókat az ajtóban a család két nőrokon megbízottja fogadta. Egyikük átvette a hozottakat, a másikuk pontosan feljegyezte ki, mit hozott. Ez, mint a lakodalomnál, kölcsönös jellegű volt. Hasonló esetben, azonos mennyiséggel viszonzták. A halottlátogatók a halottnak csendes nyugodalmat, a gyászolóknak vigasztalást kívántak. Csendben megálltak a koporsó mellett. Egy-egy, magát a családhoz közelebb érző asszony siratózni kezdett. Volt mikor külön-külön, volt amikor több asszony ajkáról hangzott fel a jajszó. Majd *Isten nyugtassa* búcsúszóval eltávoztak. A halottlátogatás alkalmával hozták a koszorúkat is. Összesen 26 élő- és művirágkoszorú gyűlt össze. A halottat a temetést megelőző mindkét napon látogatták. Szüneteiben sem maradt egyedül a halott, a családtagok közül mindig volt bent valaki. Éjjel is voltak mellette, legtöbbit az édesanya és a két nagymama.

Alkonyat után azonnal megkezdődött a virrasztóba menés. Ez mind a két este tartott. A koporsó fejénél, jobboldalt az édesanya, s az ő rokonai, baloldalt az édesapa és hozzátartozói állottak. A fal mellett elhelyezett padokon a távolabbi rokon asszonyok ültek.

A férfiak a külső szobában, a tornácra, az udvaron levő asztalok mellett ültek. Beszélgettek és kártyáztak. Amikor a virrasztóba mindenki begyűlt, akkor az énekes vezette az énekeseket. Aki befért bement a belső szobába, a többi az ajtó körül gyülekezett. Zsoltárokat és más, az alkalomhoz illő egyházi énekeket énekeltek. Az éneklés alatt az édesanya, a két nagymama, hol egymást felváltva, hol egyszerre siratóztak. A szöveget nem lehetett érteni, csak az ének alatt a siratózás recitáló dallamát hallhattuk. Megrázó élmény volt. Mintha valamilyen ősi liturgián vettünk volna részt. Második este, mint lelkész, engem is meghívtak a virrasztóba. El is mentem. Két egyházi ének között imát mondtam, bibliát olvastam. Az éneklés és áhítat alatt a kártyázás szünetelt. Majd az énekesek is leültek az asztal mellé. A virrasztókat borral és kenyérral kínálták meg. A virrasztás mind a két este a késő éjjeli utáni órákig tartott. Az utolsó kártyázók a hajnali kakasszóra távoztak el. Olyan is volt, aki innen ment munkába.

A temetés napján a déli harangszót követően (délután 1 órakor) mind a két harangot egybekondítva *gyűlőt* húztak. Erre kezdett a falu népe a temetésre gyülekezni. Néhány perc múlva külön csak egyet húztak, ekkor indultak a belső emberek, a lelkész, a kántor és a kurátor. Előttük két fiatal házasember felváltva vitte a fekete gyászlobogót. Fégi szokás szerint az egyik az édesapának, a másik az édesanyjának volt az unokatestvére. A gyászlobogó csúcsát fehér szalag díszítette, jelölül annak, hogy fiatal, gyermeket temetnek. A lelkészt és kísérőit 6-6 fehér ruhába öltözött leány, mellettük 6-6 fekete ruhás legény követte. Kabátjuk hajtókáján élő virágcsokor díszlett. A leányok kezükben ilyen alkalomra készített zászlókat vittek. A zászlók faragott guzsaly nyelére tűzött színes, rojtos vállkendőkből, és házilag szőtt, csipkés végű feketecsiskos törülköző kendőkből készültek. Végükre élő virágcsokor és fehér szalag volt kötve. A halottas ház udvarára érkezve, a fekete lobogót vivő emberek a kapun belül megállottak. A lobogó az egész szertartás alatt ott lengett. A lelkész elfoglalta helyét az előre elkészített, fekete kendővel letakart asztal mellett. Háta mögött állt a szószóló, az énekes, mögöttük az énekes és a többi férfi. A zászlós fiatalok a koporsó elkészített helye körül kétoldalt állottak sorfalat. A gyászszertartás kezdetét egyházi ének jelezte. Ennek hallatára bent a szobában lezárták a koporsót. Ezt látván újra felzokogott az asszonyok szívfejtő siratózása, ami

aztán csak a lelkési szolgálat alatt szünetelt. Ahogy a koporsó a szoba küszöbét elhagyta, a bent levő padokat azonnal nagy zajjal feldöntötték. A koporsót a szobából két-két fiatal legény vitte ki. A lelkész előtt levő ravatalra tették, lábbal a kapu felé. A koporsó mellett kétoldalt a családtagok ültek az oda letett padokon. Most már fordított renddel, ahogy a virrasztáskor a szobában voltak. Feje fölül jobbra az édesapa, s hozzátartozói, bal felül az édesanya és hozzátartozói.

A családtagok elhelyezkedése, a koszorúknak a koporsóra és annak lábához tétele után, egy újabb ének elhangzását követően a lelkész elvégezte az egyházi szertartást. Ezt a búcsúztató felolvasásával fejezte be. Ezután az ifjak elénekelték az ilyenkor szokásos múdallamú búcsúztatójukat. Majd az énekvezér felolvasta búcsúversét:

*Hintetek e koporsóra virágot és könnyeket,
E koporsó bús ölén egy kedves gyermek szendereg.
Vele együtt eltemetjük a szülőknek örömét,
Mind azoknak bánatjára, kik őtet ismerték.*

*Édesatyám, édesanyám, ti szülők legjobbjai,
Jertek ide koporsómhöz örök búcsút mondani.
Szálljatok le majd síromba, s meghallom hangotok,
Ajkatok édes szavára szívem ott is feldobog.*

*Fenn az úrnak zsámolyánál, imádkozom értetek,
Hogy gyógyítsa s nyugtassa meg értem fájó szívetek.
S porladjon bár gyöngye testem a sötét sír mélyén,
Hű lelkemmel házatok őrangyala leszek én.*

*Jó testvérem, s rokonaim, kik engem szerettetek,
Jertek ide játszótársim, nem leszek már köztetek.
Ahhoz megyek ki magához hívta a gyermekeket.
Ím megyek már, jó Istenem nyisd meg nekem az eget!*

A záróének elhangzása után megszólaltak a harangok – mint a kettő –, s kialakult a gyászmenet. A fekete lobogót vivő két fiatalember ment elől. Őket a koszorúkat vivő rokon iskolás gyermekek követték. Nyomukban a lelkész, jobbján az énekvezérrel, balján a szószólóval haladt. Utánuk az énekes férfiak következtek. Az énekvezér vezetésével egész úton temetési, egyházi énekeket énekeltek. Most a koporsót hozta az egymást váltogató 6–6 fiatal legény, a zászlókat tartó leányok sorfala között. A zászlókat a temető felé vezető út elejéig kendőjükkel kifelé lobogtatva, az utcán fel a sírig, befelé, háztető szerűleg borítva vitték. A koporsót a szülők, a nagyszülők, testvérek és rokonság követte. A menetet az asszonyok serege zárta be. Az indulásnál a családi ház kapuja előtt a román szomszédok és jó barátok, az általuk gyakorolt szokásként aprópenzt szórtak fel. A kettős harangzó a gyászmenetet elindulásától a sír betakarásáig végig kísérte.

A templom mellett levő temetőben az előző nap megkezdett sír készen várta lakóját. Régi sírt, a gyermek dédanyjáét ásták ki. A sír négy oldala a koporsó magasságáig téglával volt kirakva. A sírásók a nagyon omladékos talajra hivatkoztak. Az ott talált csontokat összegyűjtötték és az egyik sarkába elásták.

A sírhoz érve a koporsót négy ember kötéllel leeresztette. Egy ember lement és azt a sír alján elrendezte. A szemfedélből egy darabot kiszakított. Az a hozzátartozó, aki félt a halott visszajáró szellemétől, ezzel füstölt. A lelkész bibliaolvasása és rövid imája után a leányok a zászlókról a virágcsokrokat levették és a koporsóra szórták. Ezt követően a cserefa deszkából előre elkészített padmalypallókat a férfiak leadogatták. Azokat a lent levegő ember a koporsó felett, a téglafalra keresztbetéve elhelyezte, végül felhúzták őt.

Ezután kezdődött a rögdobás. Először a lelkész vetett egy marék földet, azután a hozzátartozók, a rokonság, s más, ki a sírhoz hozzáfért. Ezt követte a takarás. A jelenlevő rokon, jó barát, ismerős férfiak, az előre kihozott lapátokkal, kapákkal húzták a földet a sírba. A sír felhantolása után a fejhez és lábhoz egy-egy ágasfát szúrtak. Erre a sír hosszába egy rudat tettek, amire a virágcsokrok és a koszorúk kerültek. Ennek végeztével a szószóló megköszönte a belső embereknek a szolgálatot, a gyülekezetnek a részvételt, mindenkit a torba hívott.